

1775.

1. Hertramius, Phil. Inustus: Jus provocationum plurimum Germaniae popularium usque ad Caroli M. aetatem.
2. Heister, Phil. Tacatus: De fratribus Germanorum liberis sive cum fratre defuncti unilateralis, sive cum fratre unilateralis filii, sive cum filio defuncti concurrant, sec. Nov. 118. c. 3. jure representationis in stirpes succedentibus.
3. Seidlerus, Joannes Salomo: Carmina quaedam apostolica quibus evidentissime demonstratur Servatorum nostrum esse Paulo auctore verum Deum et verum hominem. Diss. II

1776

- 1.^a₂ Nettelblatt, Daniel: De expensarum et pretii restitutionione in reconvictione 2 suppl.

1776

2. Wallaerus, James Christianus: De iura petuntiae resti-
tutionis in integram praetoriae secundum doctrinam
Romanorum praecipue quadriennale; hodie vero
perpetua ad l. ult. C. de tempor. restit. in iud.

1777.

1. Glueck, Christianus Fridericus: De testamenti privati solemnitate,
a testatore emitti, probatione, per septem testes,
in eo ordinando adhibitos, instituta.

2. Heintze, Fridericus Carolus: De chronico marium casu
stati affectu.

3. Nettelbladt, Daniel: De sententia condemnatoria sine
praevia inquisitione speciali

4. Wallaerus, Dr. Christianus: De conditionum iudale
aliquae natura

1778

1. Eberhard, Johann August: Von dem Begriffe der Philosophie
und ihren Theilen

2. *Frosterus, Johannes Christianus*: *Originum Maas-
felvensionum selecta capita.*
3. *Mittelbladt, Daniel*: *De differentiis matrimonii
juris naturalis et civilis*
4. *Wolterus, Jom. Christianus*: *Flores ad jus quercelae
de inefficacioso testamento sparsos. - - submittit.*

Morbi in specie. I.

IOANNIS CHRISTIANI GOTTLIEB
ACKERMANN

MEDICINAE DOCTORIS

DE

DYSENTERIAE ANTIQVITATIBVS

DISSERTATIO PRIOR,

QVAM

D. XIII. MENS. NOVEMBR. MDCCLXXV.
PRO LOCO, VT VOCANT, OBTINENDO

PVBLICE DEFENDET.

*Quare aequum est vos cognoscere, atque ignoscere
Quae veteres factitarunt, si faciunt novi.*

TERENT.

HALAE TYPIS L. C. HENDELII

JOHANNIS CHRISTIANI GOTTLIEB
ACKERMANN

Medicinae Doctor

FRANCOFURTI AD M. V. M. D. C. C. C. C.

FRANCOFURTI AD M. V. M. D. C. C. C. C.

FRANCOFURTI AD M. V. M. D. C. C. C. C.

FRANCOFURTI AD M. V. M. D. C. C. C. C.

FRANCOFURTI AD M. V. M. D. C. C. C. C.

FRANCOFURTI AD M. V. M. D. C. C. C. C.

LECTORI BENEVOLO ATQVE AEQVO
S. D.
IO. CHRISTIANVS GOTTLIEB
ACKERMANN
M E D I C I N A E D O C T O R.

Haud dubito, *Benevole Lector*, permultos fore qui hunc laborem nostrum neque idoneum satis, neque saeculo nostro accommodatum esse putent. Quibusdam enim medicis totum illud displicet, ea, quae maiores nostri super morbis eorum, et causis ac curationibus philosophati sunt, exponere; quidam autem hoc laborum genus non quidem reprehendere videntur, verumtamen superfluum, atque inutile paene id esse putant. Plurimas
cuius

X

enim veterum de morbis opiniones obscuras, intellectu difficiles ac nostro aevo contrarias existere, et omnia denique ea, quae nostris studiis vilo modo inferuire valeant, a multis iam medicis diligenter exposita ac ex veterum monumentis in libros suos translata esse existimant. Quibus omnibus quidem a claris atque eximiiis viris fatis iam responsum est; verum ne cramben decies iam coctam recoctamque denuo apposuisse videamur, quam in explicandis dysenterici morbi antiquitatibus consumserimus operam, breuiter exponere placet.

Scilicet veteres maxima nobis atque praestantissima ad laudabile illud imitandi atque aemulandi studium exempla reliquisse, tam certum atque expeditum inter omnes est, vt in dubium qui id vocet, putem, fore neminem. *) Hi enim ab omni iactantiae studio perquam alieni, ea tantum litteris prodiderunt, quae certa atque indubitata exemplorum vi constarent, ac in eo potissimum elaborarunt, vt intimos naturae recessus explorarent, vanarum autem ac inutilium de morborum originibus opinionum aduersarios se praebarent acerrimos. Hinc sane factum inprimis est, vt in libris eorum, vbi de iis, quae aegris accidere solent, agitur, nil fere occurrat, quod naturae, quam omnes medici diligenter sequi debent, repugnet, sed morborum paene omnium, ac acutorum inprimis symptomata apposite, et ad naturae exemplar, vt aiunt, tradita sint. Verumenimvero ea ab antiquissimis inde temporibus generis humani fuit conditio, vt iis, quae oculis conspici ac sensibus ipsis facillime percipi possunt, posthabitis, maximo studio in inuestigandis earum rerum rationibus elaboraret, quarum partes, e quibus componerentur, illi vel ignotae penitus, vel nondum cognitae

*) Conferri sane meretur elegantissima oratio BOERNERI, *Viri quondam clarissimi*, atque ob multifariam suam doctrinam eximii, de HIPPOCRATE summo ac perfectissimo boni medici exemplo, quae ej. noctibus Guelphicis p. 268. inserta legitur.

gnitae satis erant. In hanc erroris culpam ii inprimis philosophi incidere, qui plura super totius mundi originibus philosophati sunt, quamuis perexiguam tantum eorum, quae in hoc terrarum orbe obuia sunt, cognitionem haberent. Ac eadem fere fata ars salutifera experta est. Quodsi enim medici antiqui HIPPOCRATEM COVM, *diuinum virum*, quo maiorem ac feliciorum medicum nullum scio, in obseruandis morborum symptomatibus ac decursibus secuti essent, longe maiora certe atque praestantiora incrementa medicina nacta esset. Etenim qui post HIPPOCRATEM florere, fere omnes medici, derelicta vnica ista, aperta ac simplici, qua ad veram medicinae cognitionem itur, via, ratiociniis ac ingenio suo nimis indulgere, atque ne exploratis quidem iis, quae aegris accidere affluerunt, morborum tamen causas, ac rationes, quaesecumque fere libuit, et ingenium eorum fugessit, excogitarunt.

Eadem fere *intestinorum difficultati* contigisse, ex ipsa antiquitate satis liquet; siquidem in illius originibus exponendis veteres medici nimis fere occupati sollicitique fuisse videntur. Quam ob causam nostram hancce, quam in huius morbi antiquitatibus conscribendis posuimus operam, nemo medicorum inutilem penitus esse putabit, qui (quantopere aegros, quos intestinorum difficultas exercet, veterum de illius originibus placita attriuerint, compertum habet. Sunt enim medici, et fuere, qui in omni intestinorum difficultate vlcera obuia esse putent, atque ipsius morbi cura posthabita, vlcerum tantummodo sanationem moliantur, in iisque totius morbi dysenterici origines sitas esse existiment. Ii vero, quoniam ad res suas confirmandas veterum potissimum effatis inuiti videntur, ipsa etiam maiorum nostrorum auctoritate, quae sane maxima est, refutari debent. Neque defuere medici, iique magno ac praeclaro ingenio praediti viri, qui omnes istas medicinas, quibus veteres medici sanationes dysenterici morbi tentarunt, et hodie adhuc vtilissimas morboque nostro accommodatissimas

mas esse crederent. Ac inter hos quidem *VOGELIVS*, vir ob multifariam suam doctrinam praeclarus, fere primus est, qui in libello suo, quem de *dysenteriae curationibus antiquis* conscripsit, veterum curationes nimis laudibus extulit. Quum vero *vir* quondam *clarissimus* neque omnes dysenterici morbi curationes antiquas tradiderit, neque in exponendis remedium antiquitatibus maximo isto studio, quod in illustranda antiquitate impendi debet, elaborauerit, ac *ORIBASIVM* medicinas inuenisse dixerit, quarum vis ne *HIPPOCRATEM* quidem latuit, illa inprimis, quae a docto hoc viro siue praetermissa, siue non perspicue satis tradita sunt, in altera huius libelli parte, quam proxime in lucem emittere animus est, vberiore sermone exponemus.

Paucula haec commentationis nostrae limini inferere placuit. At neque nos fugit, iuuenilia haec conamina nostra nondum ita comparata esse, vt ex omni parte absoluta dici queant. Siquidem in illustrandis iis, quae maiores nostri scripta reliquere, maxima diligentia ac ineffabili industria opus est. Quodsi autem non penitus displicuisse hunc libellum, quem ad umbilicum vsque tantummodo perducere licuit, doctis viris perceperimus, nunquam profecto nos studii nostri poenitebit, quod in conscribendo illo consumimus. Dab. *Halae, d. 1X. Mens. Novembr. MDCCLXXV.*

§. I.

Dysenteria veterum.

Quae autem de morbo, quem *δυσεντερίαν* Graeci, *difficultatem* vero *intestinorum*, siue *tormina* Latini concinne vocauerunt, exposuere veteres medici, ea cum recentiorum placitis non ex omni parte conveniunt; siquidem illius nomine antiquioris aevi medici longe alio, et latiori quidem sensu vsi sunt. ^{a)} Omnes enim aegritudines, in quibus sanguis siue sincerus, siue deiectionibus alui- nis interpositus, demitti assuevit, *dysenteriae* nomine insigniuerunt. ^{b)} Hinc etiam

^{a)} Conferri prae caeteris meretur elegans dissertatio academica, quam GEORG. GOTTL. RICHTER, *Vir* quondam *celeberr.* de fluxu ventris *dysenterico*, *Goettingae*, anno MDCCXLII. edidit. Refert quidem ALEXANDER TRALLIANVS, L. VIII. cap. IX. p. 257, D. in coll. HENR. STEPHANI antiquissimis temporibus *exulcerationi* tantum *intestinorum* *dysenteriae* no- men fuisse, sed hoc non de omnibus certe, qui nobis supersunt, auctori- bus valet. Conf. EROTIAN. Sub hac voc. GORRAEVS in *def. medic.* f. v. *δυσεντερία*, MARINELLI in *comm.* in HIPPOCR. f. hac v. nec non FOESIVS, qui in *Oeconomia Hippocr.* f. v. *δυσεντερία*, veterum notiones docte et eleganter explicuit.

^{b)} vid. HIPPOCRATIS MAGNI *Libr. de aric.* §. 81. T. II. p. 838. in Opp. ed. LINDEN. cf. GALENI *commentar.* ad hunc loc. in Opp. per HIERO-

etiam factum est, ut morbi hoc genus in varias diuersasque species diuidentur; alteram, vbi maior minorue sanguinis sinceri, ex apertis vasorum sanguiferorum, quae intestina peruadunt, ostiis, profuentis copia demittitur, quam *sanguineam dysenteriam* vocauerunt; alteram autem, vbi sanguinem foetentem ac fere aqueum cum intenso vel remissione dolore et ingenti virium prostratione venter reddit, quam *hepaticam*, siue *rheumaticam* dixerunt, ^{c)} atque a jecinoris imbecillitate proficisci putauerunt; et in aliam adhuc, in qua atram bilem funestis vt plurimum cum auspiciis ab aegrotantibus deici existimarunt. *Atrabilariam* hanc vocauerunt *dysenteriam*. Vltimam tandem huius morbi speciem istam aegritudinem constituere asseuerarunt, in qua, vt cum Q. SERENO SAMONICO ^{d)} loquar,

— — — *nimio cursu fluit imperus alui;*

et vel sanguis aluinis fecibus diuersimode remixtus, ex aluo profluit, vel insignis simul mucis copia ingenti vi protruditur, vel bilis tandem acris atque irritans, quae

— — — *insigni lanias praecordia morsu e)*

emittitur. In hac dysenterici morbi specie purulentos interdum etiam humores, ac vlcera, quae intestina occupant, crustulas excerni, atque haud raro intestinorum adeo membranas varie affici, dehonestari corrodiq; solere putarunt; interdum autem vlcera in iis generari maligna, inflammationem atque mortificationis metum inferentia. ^{f)} E quibus omnibus nobis quidem satis constare videtur, istum morbum, quem veteres

medici

NYMVM GEMVSAEVM graece editorum (Basfl. 1538. fol.) parte V. p. 651. Interdum autem (sed certe rarissime) solum *alui profluuium δυσεντερίαν* appellasse videntur. conf. HIPPOCR. in *Epidem.* L. II.

e) cf. ALEXANDER TRALLIAN. Libr. III. cap. XX. in edit. lat. quae Basfl. 1541. produit; nec non GALENVS *de symptomatum causis*. Libr. III. cap. II.

d) in *praecipis de medicina* pag. 18. sec. edit. KEVCHEM.

e) *ibid.* p. 19.

f) Ονόταν δέ, θερμαινόμενον τοῦ σώματος, κάθαρσις δερμῶν γένηται, τὸ τε ἐντέρον ἐξίσται καὶ ἐλιούται, καὶ διαχωρέεται αἱματώδης. τὸτο δὲ δυσεντερίῃ καλεῖται. νόσος γὰρ ἐστὶν τῆς καὶ ἐπιπύδουτος. Hippocrates, in Libr. III. *de dieta*, §. XIX. in Opp. edit. LINDEN. T. I. pag. 253.

medici *dysenteriam* vocauerunt, a nostro morbo dysenterico plurimis certe atque multifariis notis distinctum esse. Isti enim, ut iam retulimus, omne profluuium alui sanguinolentum *dysenteriam* appellauerunt, nos autem ventris fluxum mox mucosum, mox autem biliosum atque subinde cretuum, crebrum, cum *teneismo*, torminibus *g)* atque febre vix plurimum aegrotos infestantem, sub *dysenteriae* nomine comprehendimus. *h)* Iuvat itaque, quas recensuimus, dysenterici morbi species, paulo accuratiori prolixiorique sermone exponere: id autem, antequam satis apte appositeque fieri potest, *varias morbi nostri differentias*, quarum mentionem veteres iniicere, paucis tantummodo comprehendere lubet.

§. II.

Variae dysenterici morbi differentiae.

Sive decursum spectes, sive ipsius morbi indolem, eum multis profecto modis distingui debere, facillimo negotio reperies. Mox enim *primarium morbum* dysenteria constituit, mox autem sine funesto omine, sine faustis cum auspiciis aliis morbis superuenire assuevit. Interdum certis dierum reuolutionibus aegros exercuisse dicitur, id quod in calidis praesertim regionibus frequenter euenire solet. *i)* Saepissime autem celer, subinde tamen etiam tarda haec passio esse, *k)* et vel cum magno dolore, vel, ut ex rarioribus exemplis constat, nullo plane doloris sensu coniuncta esse solet. *l)*

A 2

Eam

- g)* Ea tamen dysenteria, quam CELSVS, Libr. IV. cap. XV. sub *torminum* nomine descripsit, nullo plane modo a nostra differre videtur.
- h)* Hinc iam, et ex iis, quae mox exponemus, apparet, eos, qui dysenteriam veterum cum recentiorum de hoc morbo opinionibus mirum et incredibilem paene in modum conuenire asseuerent, in grauissimam erroris culpam incurrere, eorumque opinionem sanae rationi atque veritati vix ac ne vix quidem consentaneam esse.
- i)* vid. G. CLEGHORN in *observat. on the epidemical Diseases in Minorca*, p. 227.
- k)* vid. COEL. AVRELIAN. *diuturn. morbor.* L. IV. c. VI. T. II. p. 323. in edit. PERILL. HALLERI. cf. HOLLERII *commentar. in Aphorism.* HIPPOCR. Sect. III. VI.
- l)* de qua vid. HIPPOCR. in *Epidem.* L. II. atque G. W. WEDELIVM, in tractatione, quae *miscell. Acad. N. C.* inserta legitur; nec non AETIVM, in *Tetrabibl.* III. *Serm.* I. cap. 43.

Eam aetatis tempore frequentissime grassari, autumno autem rarius homines infestare, ARETAEVS ^{m)} refert, et vernam denique dysenteriam rarissimam esse, idem auctor asserit. Saepissime etiam accidit, ut in omne vulgus diuagetur, et popularem morbum constituat, qui aut omnes, nulla plane aetate excepta, corripit, ut adeo

*Quo propior quisque est, feritque fidelis aegro
In partem lesi citius veniat; n). — —*

aut aetatibus solummodo quibusdam maxime mortiferus est, ^{o)} atque familiaris, iuuenibus nempe, iisque, qui in media aetate constituti sunt. Vario etiam modo distinxerunt veteres medici dysenteriam vlcerosam ab ea, quae cum nullo plane vlcere est, atque, quum ad vlcera differentiam in curanda intestinorum difficultate animum maxime aduerterent, eam quam accuratissime definiuerunt. Hinc eam dysenteriam mortis periculum longe citius asserere credidere, vbi tenuia intestina profundis vlceribus affecta sunt; ex vlceribus autem crassa intestina occupantibus, longe minorem mortis metum instare putauerunt. Plurima tandem inter ea, quae ii, quos dysentericus morbus exercet, ex aluo emittunt, discrimina intercedere, veteres statuerunt. Sic nigricantes feces atque foetentes periculosissimas esse; puitosas autem atque biliosas longe minorem mortis metum asserere crediderunt; ac omnes denique dysentericorum deiectiones vel meracas, vel varie inter se commixtas esse, existimarunt. Quae omnia, quum solentiori explicatione dignissima sint, paulo accuratius exponere placet, ac antea quidem factum est. Quam autem rem antequam aggrediamur, varias dysenterici morbi species, quae veteribus cognitae fuere, pertractare animus est.

Enim-

^{m)} V. ARET. *de caus. et sign. diut. morb.* Libr. II. c. IX. nec non AVICENNA, Libr. I. Fen. II. doct. II. cap. VII.

ⁿ⁾ OVIDIVS in *Metamorphos.* Libr. VII.

^{o)} Sic pueris difficultatem intestinorum maxime funestam esse, refert HIPPOCRATES, in *prophet.* L. I. §. 30. nec non AETIVS in *retrab.* III. *Serm.* I. c. 43. P. 495, C. in *collect.* HENR. STEPHAN. qui ab vlceribus serpentibus atque exedentibus frequenter eos opprimi perhibet, huiusque rei causam in calido eorum ac humido corpore latere asserit.

Enimvero, cum GALENUS istas iam summo cum studio expeditur, morbumque hunc nostrum in *sanguineum, hepaticum, atrabilarium* atque *ulcerosum* denique diuiserit, ^{p)} doctum hunc atque idoneum virum in constituendis hisce dysenterici morbi speciebus secuti sumus.

§. III.

Species prima GALENI. Dysenteria sanguinea.

In hac autem aegritudinis specie, quam HIPPOCRATES COVS iam *rubram dysenteriam* (δυσεντερίην ἔρυθρὴν) ^{q)} GALENUS autem *sanguineam* vocauit, sincerum, et nulla plane mala labe contaminatum sanguinem profundi, veteres statuunt. ^{r)} Adeoque haec sanguinis profusio nullo modo a statu corporis humani sano aliena est, nisi si locum, qui sanguinem emittit, respicias, et ipsius sanguinis, quam aegri reddunt, quantitatem. ^{s)} Hinc profecto mirum non est, quod salutare hoc profluum, atque cum nullo plane malae notae symptomate, *cibi* verbi causa *fastidio* et aliis eiusdem generis, coniunctum esse, idonei viri retulerint. ^{t)} Sanguis autem, quoniam per intestinales venas euacuatur, ^{u)} morbum hunc haem-

A 3

mor-

^{p)} GALEN. de sympt. causis. L. III. c. VII. conf. PAVLVS AEGINETA Libr. III. cap. XLII. p. 461, B. in coll. HENR. STEPHAN. atque ORIBASIVS in *Synops.* Libr. IX. cap. XII. p. 139, D. in ead. collect. qui cum GALENO ex omni fere parte consentiunt.

^{q)} V. HIPPOCR. in *Epidem.* Libr. II. p. 1034, B. in edit. FOESII.

^{r)} Verum et his quidem sincerus sanguis excernitur, similis ei, qui ab hostia intersecta profundi consuevit, modo *inferne* per alium, modo per superiores etiam partes. GALEN. de locis affectis, L. V. c. VII.

^{s)} Atque hoc quidem excrementum quantitate sola est alienum. GALEN. de *sympt. causis.* L. III. c. 2.

^{t)} Si repente sanguis multus deiecitur, scire licet, apertionem orificiorum venarum, natura quod grauebat, excernente, contigisse. — Neque fastidio cibi laborantes haec tormina afficiunt, quemadmodum quum ex jecinoris imbecillitate huiusmodi deiectiones oboriuntur. V. GALEN. in *commentar.* IV. in HIPPOCR. L. de articulis in Opp. P. V. p. 652. sec. ed. HIER. GEMUSAEI.

^{u)} vid. GALEN. in *commentar.* II. in. L. VI. HIPPOCR. de morb. popularib. et eiusd. *commentar.* III. in HIPPOCR. *Epidem.* L. III.

morrhoïdum fluxui simillimum reddit. Qui tamen, quum a venarum, quae in ani confiniis positae sunt, ostioliis ampliatis dilatatisque profificatur, facillime ab ista sanguinis profusione, quae a venarum, qualiacunque intestina pereurrentium extremis perforatis contrahitur, *) distingui se iungique potest.

Haec autem sanguinis profusio, qua ARETAEUS **) teste, senes frequenter corripuntur, verno tempore, et abundante sanguinis copia, saepissime contrahitur; **) et interdum adeo certis periodis recurrere solet. y) Id quod inprimis accidit, si a qualicunque causa tanta sanguinis copia in visceribus praeparata est, quantam vasa corporis nostri continere nequeunt.

Frequentissime vero hic morbus, quem salutiferum merito vocare licet, quique, nisi, (quod tamen rarissime euenit) omnis sanguis, qui in corpore continetur, ex intestinis proficiat, z) nunquam quos corripit, necat, post abscissos articulos, GALENO a) atque GVIL. FABRICIO HILDANO b) testibus, contrahitur, et sanguine omni, qui exspirat, per venas emisso, vel remittit, vel aucta alia quadam excretionem, qua superuacui humores eiiciuntur, penitus tollitur. Neque iis sanguinolentum hoc alui

*) GALEN. in commentar. IV. in HIPPOCR. Libr. de artic.

*) V. ARETAEVS de causf. et sign. diut. morbor. L. II. c. IX. pag. 62, D. in edit. HERM. BOERHAAVE.

**) V. GALEN. in commentar. I. in HIPPOCR. L. de natura humana.

y) vid. GALEN. de sympr. causf. Libr. III. cap. VII. pag. 96. in T. VII. edit. CHARTER.

z) In insula Balearica minori tale quid interdum euenire, G. CLEGHORN, in libro supra iam allegato refert. Neque tamen haec sanguinis profusio cum ea confundi debet, quam ab vlcibus, venas arteriasque intestinorum exedentibus, contrahi, ARETAEVS perhibet. Illius verba his adiciere placet: αἰμορροαίη δὲ ἀπ' ἐντέρων inquit, ἣν μὲν μεγάλης Φρεβῆς ἢ ἀστρηγῆς εἶη, αἰκῆς ὁ θάνατος. v. L. II. de causf. et sign. diut. morbor. c. IX. pag. 62, B. in edit. H. BOERH.

a) de sympr. causf. L. III. c. 2. Eos, qui febre detinentur, interdum in dyfenteriam hanc incidere HIPPOCRATES (Coac. 176.) perhibet.

b) in obseru. Centur II. obs. 59.

alui profluuium infrequens est, quibus viscera, quae sanguinem antea effuderant, vel ob sanguinem in iis collectum, profundo rubore suffusa videbatur, siue exsiccantur *c)* siue subito resoluta et albida apparent. *d)* Sic etiam interdum accidit, ut mulieres, quibus menstrua purgatio a quacunque causa suppressa erat, in hoc profluuii genus inciderent, *e)* quod simul ac vteri purgatio de nouo ex voto succederet, penitus statim sublata est. Et si denique crebris huius morbi insultibus obnoxii sunt, qui, cum corpus antea continuis fere motibus agitassent, validisque exercitationibus assueti fuissent, tranquillam atque ab omni turba alienam vitam degunt, ac a quocunque corporis exercitio diligenter sibi cauent. Hi enim quoniam tantam adhuc ciborum multitudinem ingurgitant, quantam, cum corpus suum fortiter mouerent, ingerere consueuerant, nisi nimium victum diligenter sibi ipsis circumscindant, in hunc *plenitudinis morbum* quam saepissime incident.

§. IV

Altera GALENI species. Dysenteria hepatica.

Illam aegritudinem, quam *dysenteriae* speciem constituere, veterum medicorum haud pauci asseuerarunt, *f)* cum eo morbi genere, quod *fluxum*

c) Προσδέχσθαι δὲ χερὴ τοὺς τοιοῦτους ἀνὰ χρέον ὑπὸ δυσεντερίης πιέζεσθαι. καὶ γὰρ ἐπὶ τοῖς μελανομένοισι τοῖσι πλείστοισιν ἐπιγίνεται δυσεντερία καὶ ἐπὶ τῆσιν αἰμορρογαίησιν ἐξ ἑλλέων. ἐπιγίνεται δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, κενεμένων ἤδη καὶ τῶν μελασμῶν καὶ τῆς αἰμορρογαίης. καὶ ὀρεῖται μὲν λυρῶς καὶ ισχυρῶς, ἀτὰρ οὔτε πολὺήμερος γίνεται, οὔτε θανάτωδης. οὔτε γὰρ μάλᾳ ἀπόσιτοι γίνονται οἱ τοιοῦτοι, οὔτε ἄλλως ζυμφέρεται κενεαγγείην. HIPPOCRAT. περὶ ἀρθρῶν §. 81. p. 838. in T. H. edit. Linden.

d) V. HIPPOCRATES in Aphorism. S. V. LXV. in Opp. Tom. I. pag. 97. conf. GALENI commentar ad hunc loc.

e) Ac solet quoque mulieribus reuertitis mensibus huiusmodi per sedem vacuatio fieri, atque interdum eandem ob causam per vomitum quoque quibusdam mulieribus. — GALEN de loc. affect. L. V. Cap. VII.

f) Plurimi licet veterum medicorum morbum hunc ad *dysenteriam* reuulerint, id tamen de omnibus antiquioris aevi medicis asseuerare non licet. Sic

CEL-

fluxum hepaticum nostris temporibus medicinae professores vocant, ex omni parte, vt nobis quidem videtur, conuenit. In symptomatibus autem, quae huic morbo superuenire consueuerunt, enarrandis, ac in causis, quae huic profusioni producendae idoneae putantur, inuestigandis, veteres non tantam tamque praetaram diligentiam posuisse videntur, qua in enarrandis caeterorum fere omnium morborum historiis recentiorum medicorum industriam longe adhuc superarunt. Neque enim, si libros eorum euolueris, trita illa, simplici atque aperta via in hoc morbo describendo eos processisse inuenies, qua a symptomatibus, quae a morbo excitantur, ad causas, quae illum produxere, concluditur, sed causis morbi positis, quaecumque fere lubuit, symptomata, appostere. Hinc imprimis factum esse putamus, vt in istis, quae talibus aegris contingere solent, exponendis non tanto tamque multifario studio elaborauerint. Enimvero jecur mox calidum nimis existeret, mox autem nimio humorum impetu rigari relaxarique; mox frigus sibi alienum contrahere, et mox denique nimia siccitate consumi ac fere comburi existimauere. Ex ea autem huius visceris facultate, qua humores attrahere atque retinere putabatur, imminuta, vel penitus abolita, *hepaticam* hancce *intestinorum difficultatem* origines suas potissimum ducere referunt; illamque multum accelerari, si ea simul facultas, qua ciborum potulentorumque genera varia diuersimode transmutari dicebantur, in muniis suis exsequendis lente ac cunctanter age-

ret

CELSVM, COELIVM AVRELIANVM atque THEODORVM PRISCIANVM huius aegritudinis nullam plane mentionem iniecisse admodum credibile est; quippe qui sub *dysenteriae* nomine tempèr fere grauem intestinorum affectionem, immo exulcerationem intellexisse videntur. Huc recedit, quod inter ipsos veteres de hac *intestinorum difficultate* non accurate satis conueniat. Quidam enim medici antiqui ALEXANDRO TRALLIANO teste (L. VII. c. 21. pag. 131. edit. IAC. GOVYLI Paris. 1548. fol.) ab huius morbi symptomatibus decepti, illius sedem non in jecinore, sed in intestinis positam esse putarunt, adeoque ipsam hunc morbum *dysenteriae* nomine insigniuerunt.

Ⓢ V. PAVL. AEGINETA Libr. III. c. 42. pag. 461, B. in collect. HENR.

ret. h) Quam ob causam ab aegris cruenta demitti, atque loturae car-
 nium recenter maceratarum simillima, statuerunt i) Doloris autem sen-
 sus in hoc morbi genere interdum fere nullus est, (interdum autem in-
 testina acerbè dolere, GALENVS k) probat,) ac neque desidendi desi-
 derium, neque tenefimus aegrotantes frequenter exercent. Jecinoris regio
 tumida atque ob jecur male affectum, elata est, ipsumque jecur grauante
 quodam atque molesto doloris sensu affici solet. l) Nec subitanèam mor-
 tem hoc malum affert, verum lentas infidias fruit, ac febricula tandem si-
 perueniente, totum corpus consumit, aegrosque jugulat. Interdum accidit,
 vt aliquamdiu fileat morbida hæc alui deiectio, dein autem intensè vi recrudescat.
 Frequenter etiam iis, qui hoc morbo misere vexantur, euenit, vt cras-
 sas atque coactas feces emittant, quibus bilioli interdum humores immixti
 sunt. Interdum *intestinorum particulae*, quas *ξίσματα* veteres, GA-
 LENO

h) Εἰ δὲ καὶ ἡ ἀλλοιωτικὴ δύναμις ἀσθενήσει, ὅμοια ἀποπλύματι κρεῶν
 νεοσφαγῶν ἔσται τὰ διαχωρούμενα: καὶ καλεῖται τὸ πάθος τοῦτο ἡπα-
 τικὴ δυσεντερία. Versionem huius loci latinam his adiciere placet:
 At si ea jecinoris facultas, qua cibis potisque mirantur, inferior existat, alui
 fecundina aquae, in qua recens macerata caro lota est, simillima deici solent.
 vid. ALEXANDR. TRALLIAN L. VIII. c. 21. p. 130. in Ed. IAC. GOY-
 PYLI, quae Graece Paris. prodit. 1549. in fol.

i) vid. PAVLVS AEGINTA Libr. III. cap. 42. pag. 461, B. in coll. H. STE-
 PHAN nec non Libr. III. cap. 46. pag. 468, G. ORIBASIVS, in *Synopsf.*
 Libr. IX. cap. 12. pag. 139, E. in ead. coll. et GALENVS denique, *de*
locis affect. L. II. c. 5. sub fin.

k) --- ὀνομάζεται δὲ ἡ ταύτη τῶν ἐκκρίσεων ἰδέα πρὸς ἐνίον δυσεντερία,
 καὶ γὰρ οὖν καὶ δύνονται πολλὰκις ὁμῶς τοῖς δυσεντερικοῖς. —
 Vocatur autem haec excretionum species (quae ab umbilico jecinore proficif-
 citur) a quibusdam *dysenteria*. Et certe saepius euenit, vt eandem doloris vim
 aegroti experiantur, qualem *dysenterici*. v. GALENVS in Libr. III. *de sym-*
ptomatum causis, cap. VII. pag. 97, C. in edit. CHARTER. T. VII.

l) vid. ACTVARIVS, Libr. IV. *de method. medend.* cap. VI. pag. 228, E. in
 collect. HENR. STEPHAN.

B

LENO teste ^{m)} nuncuparunt, simul egerunt. Post principium autem, inquit, quocumque modo res accesserit, et aeger maxime cibum fastidit, et sanguis modo purus, et non multus, modo flavae bili immixtus, simul cum deversa intestinorum pinguedine deicitur: postea quasi fex sanguinis descendit, ubi jecur jam pessime se habet. Sub huiusmodi ergo defectionibus, praesertim, ubi bilis aliquid admixtum fuerit, quaedam ipsius intestini partes excernuntur, quas, ξύσματα vocant; nam quae per intestina descendunt, eo, quod acria sint, summam ipsorum partem erodunt, in quo casu, quanta maxime potest, abstinentia imperanda est., Nigrum interdum, et splendidum eruorem ab aegris demitti PAVLVS ⁿ⁾ atque ORIBASIVS ^{o)} afferunt. -- Calidam jecinoris intemperiem accufarunt veteres, si colliquatio humorum oboriretur, ipsaque hepatis caro confunderetur. Tunc bilem crassam, graucolentem atque profunde coloratam excerni, ^{p)} febriculam oboriri lentam, aegrös cibum omnem auersari, et bilem vomitu reicere perhibent. ^{q)}

Frigida autem intemperie jecur affici, ex iis potissimum concludere notis licet. Quae concitatore paulum motu alius emitit, neque tam foedum odorem spargunt, neque multis humoribus remixta, sed crassa potius reperiuntur, et atrae bili simillima existunt. Quoad colorem autem varia

^{m)} Μετὰ δὲ τὴν ἀρχὴν ὀποτέρως ἂν γενομένη, αἷμα τῶ καὶ ἀνορετικῶν ἐσχάτως αὐτοῦ ἐκκρίνεται, ποτὲ μὲν αἷμα καθαρόν οὐ ποῦλυ, ποτὲ δὲ καὶ μετὰ χολῆς ξανθῆς αἷμα τοῖς τῶν ἐντέρων ἀποζυμώσεσι πιμελαῖς, εἴτα πού καὶ μετὰ ταῦτα, καὶ αἶον πρὸς αἷματος, ἥνικα δὴ καινῶς ἔχει τὸ σπλάγχνον, παχύς. ἐπὶ δὲ ταῖς τιαύταις ἐκκρίσσει, καὶ μάλιστα ὅταν ἔχωσι τι καὶ χολῆς, αὐτῶν τῶν ἐντέρων συνεκκρίνεται τὰ μέρη τὰ καλούμενα ξύσματα, ἐπιπολῆς αὐτῶν ἀποζυμώσεως τῆς δεμύτης τῶν ἐντέρων διαχωρουμένων ἐπὶ μὲν οὖν τῶν τιούτων λεπτοτάτης διαίτης ἐστὶ χρεία. GALEN. in comment. IV. in HIPPOCRATIS Libr. de articulis, pag. 452, C. in Tom. XII. edit. CHARTER.

ⁿ⁾ PAUL AEGINET. Libr. III. c. 42. pag. 461, B. in coll. H. STEPHAN. conf. ARBETAEVS, de c. et f. dur. morb. I. 13. p. 42.

^{o)} ORIBAS. in synopsis. Libr. IX. cap. XII. pag. 139, E. in collect. H. STEPHAN.

^{p)} ORIBASIVS, in synopsis. Libr. IX. cap. XX. pag. 141, D. in ead. coll.

^{q)} PAUL. AEGINET. Libr. III. cap. 46. pag. 469, A. in coll. H. STEPHAN.

varia sunt. Febricula simul aegros detinet, et omnis faciei nidor ruborque in liuorem commutatur. Ciborum desiderium auctum interdum reperitur. Si autem, quod rarissime enenit, sicca intemperies huic adjuncta appareat, aegri siti magis torquentur, atque sicciora ex aluo demittunt. ¹⁾

Ad *hepaticae dysenteriae* speciem illa quoque intestinorum difficultas, quam *rheumaticam* ALEXANDER ²⁾ vocauit, referri debet. Namque eam fieri perhibet, si humores ex meseraicis venis ad intestina percurrerent, atque aeredinem, sitim, corporis deliquium, et alia symptomata, immo *ulcerosam* interdum *dysenteriam* inducerent.

Caeterum si quid video, variarum illarum atque ab ipsa natura aliquo modo alienarum de hac *hepatica deiectione* opinionum origines exinde potissimum explicandae sunt, quod jecur alimenta attrahere, concoquere, in totum corpus distribuere, aliisque adhuc muniis fungi veteres crediderint, quae ab aliis visceribus perfici, recentiorum demum medicorum industria expeditum est.

§. V.

Tertia GALENI Species. Dysenteria atrabilaria.

De hac *intestinorum difficultate* paucula tantum litteris consignarunt medici veteres, quae passim sparsa quum in monumentis eorum occurrant, colligere, et succincte exponere placet. Namque, quoniam HIPPOCRATES ³⁾ illius iam meminit, ac ex ea GALENUS ⁴⁾ adeo singularem dysenterici alui fluxus speciem constitui debere expedituit, haud paucos fore putauimus, qui hunc laborem nostrum aliqua reprehensione dignum iudicassent, si derelicto GALENI ordine, ad vltimam statim huius

B 2

¹⁾ vid. PAVLVS AEGINET. l. cit. ead. pag.

²⁾ ALEX. TRALLIAN. Libr. VIII. cap. VIII. p. 251, A. in collect. HENR. STEPHAN.

³⁾ V. HIPPOCR. Aphorism. IV. 24. p. 84. in T. I. edit. LINDEN.

⁴⁾ Differentiae sanguinolentae excretionis quatuor in vniuersum sunt. — *tertia*, quum sanguis atrabilarius atque splendens demittitur. V. GALEN. de sympr. causi. L. III. cap. VII.

huius morbi speciem exponendam animum appulsiſſemus. Vt autem omnium morborum initia, ubi bilis atra vel per vomitum reſicitur, vel ex aluo deponitur, mortem afferre *) ſtatu-erunt medici veteres, ſic etiam in hoc morbo vbi vni ſere conſenſu, nullam plane, vel perexiguam ſaltem ſalutis ſpem eſſulgere, affirmarunt. *) Nec, vt in acutis euenire conſuevit, haec inteſtinorum difficultas celeriter decurrere ſolet, verum, ſi vlla fides veteribus medicis eſt, vlcera in inteſtiniſ ut plurimum excitat, quae in *carcerum* y) tandem degenerant, atque miſerrimam mortem aegris inferunt. Infeſtina autem continuo morſu vellicat atque adurit morbifera materies, et quae egeruntur, nigro ſanguinis coagulo ſimillima reperiuntur, atque atra, nitida,

*) Νεφμάτων εἰσοσάν ἀρχομένηων, ἢν χολή μελαινα ἢ ἀνο ἢ κίτω ἐπέλθῃ, θανάσιμον. Si ſub quoruncumque morborum initio atra bilis vel ſurſum vel deorſum proderit, moriferum eſt. HIPPOCRATES in Aphoriſm. IV, 22. p. 84. in Opp. Tom. I. Alio autem loco eaſdem deiectiones in quocumque morbi genere peſſimas eſſe aſſeuerat Cōſ. Senex, ὑποχωρήματα μελαινα inquit, οἷοιόν αἷμα μελαν, ἀπ' αὐτομάτε ἰόντα, καὶ ζῶν πυρετῶ καὶ ἀνευ πυρετῶ, κίσιμα. Egeſtiones alui nigrae, quae ſanguinem nigrum reſerunt, ſi ſua ſponte et cum febre, et ſine febre proderint, peſſimae ſunt. Sanari tamen poſſe morbum adhuc recentem, neque omnes aegros ab eo iugulari, RHASES (diuiſ. L. I. c. 68. p. 392. Ed. Baſil. ab ann. 1544.) perhibet. Cum eo penitus ſere conſentit AETIVS, (Terrabibl. III, Serm. I. c. 43. pag. 494, C. in coll. H. STEPHAN) cuius verba inferere placet. Dyſſenteria inquit, ſi ab atra bile initium ſumat, ſi quidem rarione indicacionis febrilium morborum atra bilis excernatur, tranſituque ſuo inteſtinum diſtendat, et in hanc curare non deſperamus. Si vero ſua ſponte, nullo praecedente febrili morbo, neque contolitione bona apparente, atra bilis excernatur, immedicabilis dyſſenteria ex ea oborta exiſtit.

*) cf. GALEN. in L. de atra bile, cap. V. HIPPOCR. in Aphoriſm. S. IV. 24. δυσειτερίη, ἢν ἀπὸ χολῆς μελαινῆς ἀρξήται, θανάσιμον.

y) vid. PAVLVS AEGINETA Libr. III. cap. 42. p. 461, A in coll. H. STEPHAN. nec non ORIBASIVS in Synopf. Libr. IX. cap. XIV. p. 140, A in coll. ead. ACTVARIVS, in Libr. I. de methodo medendi, cap. XX. pag. 162, B. et denique AVICENNA, in Canonis Libr. III. ſen. XVI. Traſ. I. cap. 2. pag. 810, Tom. I. edit. quae Venet. apud IUNTAS 1595. in fol. prodiit.

nitida, crassa ac tenacissima sunt. Terra, quam continent, admodum copiosa est. Odor, quem feces, quas concitatis paululum motibus alius emittit, edunt, cum aceti odore ²⁾ perfecte convenit. Hae autem quoniam ob irritationem, qua intestina afficiunt, continuis vehementibusque doloribus aegrotantes excruciant, atque omnes fere cibi cupiditas auferatur, cor tremoribus occupetur, anima subvertatur, languescat, immo, (quod haud raro accidit), deficiat. ^{a)} Interdum etiam feces nigras demittere aegri, quae, licet neque acetum redolerent, neque, dum in terram deicerentur, aereas bullas emitterent, nihilominus tamen mortem attulere, ac post varias mentis conturbationes atque defeciones funestum tandem animi deliquium induxere, quo oppressi, quam celerrime aegrotantes interierunt. ^{b)}

Atram hanc materiem mox ex cruore in coagulum redacto ac splendente componi, mox autem ex terreis humorum corporis nostri particulis, quae fluida parte dissipata, subsident, remanent atque coeunt, conflari veteres medici statuerunt. Istam denique, si mortiferus hic morbus oboriretur, ab hepate attrahi, concoqui et magis adhuc aduri; deinde autem a iecinore dimitti atque in intestina propelli affeuerunt. ^{c)}

§. VI.

Quarta Species GALENI. Dysenteria ulcerosa.

Proximum est, ut de ea intestinorum difficultate dicam, quam ab ulceribus intestina occupantibus proficisci veteres medici perhibent. Eam autem ARETAEVS, ^{d)} COELIVS AVRELIANVS, ^{e)} THEODORVS

B 3

PRISCIA-

²⁾ vid. RHASES in *diuis. Libr. I. cap. 68. p. 392.*

^{a)} cf. AVICENNA L. IV. *Fen. II. Tr. I. cap. 92. p. 99.* in Tom. II. edit. allegat. nec non in Canon. L. III. *Fen. 16. Tr. I. pag. 814.* in T. I.

^{b)} AVICENNA l. cit. pag. 814. in T. I.

^{c)} vid. GALENVS in *Libr. de symptomatum causis*, III, cap. II. et in *Libr. V. de usu parium*, cap. X.

^{d)} *de caus. et signis diuermor. morbor.* Libr. II. cap. IX. pag. 59. E. in edit. HERM. BOERHAAV.

^{e)} *chronicor. morbor.* Libr. IV. cap. VI. pag. 323. in Tom. II. edit. PERILL. HALLER.

PRISCIANVS f) aliique veteres medici *) vel solam dysenteriae nomine appellandam esse statuunt. Ipse vero morbus, siue symptomata, quae in illo obseruari consueuerunt, respicias, siue ad ea animum aduertas, quae ab alio descendunt, plurimis notis a se ipso distinctus est. Interdum enim, quod creberrime accidere solet, calida atque varia labe corrupta bilis intestinorum fibris vim infert, easque mox leuiter irritat, g) mox autem grauissimis moribus vellicat; interdum vero tennes, aquosi atque mucosi humores, qui sanguine conspurcati, atque strigmentis remixti sunt, descendere solent. h) Pituita, quae demittitur, mox putrida corruptione infecta est, mox vero tenacissime ventriculo atque intestinis adhaeret, in iisque continuam et maguopere nociuam irritationem atque inflammationem excitat. i)

Quaecunque autem egeruntur, primum meraca sunt, et nulla plane, vel exigua solummodo sanguinis strigmenta continent; postea autem, tam ob intensam materiae descendentis acredinem, quam ob vasculorum, quae sanguinem vehunt, laxitatem, sanguis vna cum fecibus secedit, qui tandem, cum vel negligitur morbus, vel pertinaciter remediis ad sanandum

f) *Libr. II. cap. XVIII. pag. 64. in edit. quae ARGENT. cum ALBYCASIS Chirurgia 1532, in Fol. prodit. In duas species, ulcerosam nempe atque sanguineam dysenteriam diuidi posse, GALENVS asserit, in comment. III. in Libr. III. HIPPOCRATIS de morbis popularibus.*

*) *Gal. de sympt. causis. III. 7. pag. 97, D. in Opp. ed. Charter Tom. VII. — τῆς τεταρτης δε τῶν νῦν εἰρημένης, ἐλικωσις ἐντέρων ἐστὶν ἢ διαθεσις, ταύτην καὶ μοδίην ἀξιουσίτινες ὀνομάζουσιν δυσεντερίαν.*

g) *vid. ACTVARIVS, de methodo medendi Libr. I. cap. 20. pag. 161, H. in coll. H. STEPH.*

h) *Ex exemplis haec demonstrauit HIPPOCRATES in Libr. III. de morbis popularibus, pag. 725. in Opp. Tom. I.*

i) *Conf. GALENVS in comment. in Aphorism. HIPPOCR. III. 12. nec non in comment. III. in III. Libr. HIPPOCR. de morbis popularibus; et SENNERT in Med. pract. L. III. p. II. S. II c. VII. Bilem exulcerationem XIV. diebus facere, saliam pituitum XXX. et atram bilem denique XL. diebus, Auicenna, Can. 2. feu. 3. tr. I. c. 2. refert. cf. HERCVLES SAXONIA in praef. pract. parte II. cap. 19. p. 176. in Opp. ed. Patavin.*

dum illum adhibitis resistit, in saniam et purulentam denique proliuam degenerat. ^{k)}

Febris, caeteraeque huius morbi accessiones si absint, nullum plane periculum infert morbus, atque in pristinam valetudinem aeger breui restituitur. ^{*)} Neque anceps statim atque difficilis morbus iudicandus est, si sanguinem, qui in omni fere dysenteria deieci solet, aeger emittit. Ea autem omnia si vehementer vrgent; si doloris vis insignis existit; si aluus acria, spumosa, multa cruoris copia referta, pingua atque saniosa emittit; si *tenuissimus*, qui continuum fere huius morbi symptoma est, aegrum vehementer exercet; si fridula aluus atque sonora est, ^{l)} longe maius vitae periculum subesse indicat.

Origines autem huius morbi veteres medici semper fere inde inprimis explicandas esse putauerunt, quod bilis atque pituita, quae antea in toto corpore diffusae erant, in venis tandem abdominis colligerentur, atque in intestinis accumularentur firmarenturque. ^{m)} Eos autem humores, dum vel aliis obuoluerentur, vel quacunque demum ratione fieret, mites redderentur, nulla mala inducere crediderant: Statim vero, simul ac intestina ab iis irritarentur, vel tenefinum, vel alui profluuium produci, ex iisque deinde dysenteriam oboriri, si ob oscula vasculorum, quae in intestinis sunt, perforata, egestionis sanguine remixtae descenderent. ⁿ⁾

Si recte veterum mentem assequor, *ulcerosa haec intestinorum difficultas* satis commode in tria stadia dispecsi potest. Siquidem in primo stadio intestina leuiter tantummodo irritantur, et cum aluinis fecibus adiposa et cruenta

^{k)} vid. PAVL. AEGINET. Libr. III. cap. 42. p. 461, C. in collect. HENR. STEPHAN.

^{*)} Absque omni febre dysenteriam interdum esse, docuit FERNELIUS, L. VI. de part. morb. et symptomat. cap. X. conf. ACKENSIDE, in commentar. de dysent. pag. 4. ac GESNER derique, *Vir celeb. in seinen Beobachtungen aus der Arzneygelahrtheit und Naturkunde*, Band I. Seite. 20.

^{l)} HIPPOCRATES in *prognost.* §. XIII. pag. 455. in Opp. T. I.

^{m)} vid. HIPPOCRATES *de affectionibus* §. 24. pag. 176. T. II. in Opp.

ⁿ⁾ PAVLVS AEGINETA, Libr. III. cap. 42. pag. 460. in coll. allegat.

ta paululum descendunt; in altero autem intestinorum *ramenta* (ῥήματα) deficiunt, quae ex intima intestinorum tunica, quam tenerrimam esse, et facillime fecedere, medicinae parentes referunt, componuntur. In tertio denique ac ultimo huius morbi stadio, quod mortem constanter fere affert, omnis intestinorum substantia excerni solet, et *carunculae*, quas *σάκχες* HIPPOCRATES ^o) vocavit, descendere assueverunt. ^p) Ea omnia prolixiori nunc sermone explicabimus.

§. VII.

Primum dysenteriae ulcerosae stadium.

Ea autem, quae in primo huius morbi stadio descendere solent, COE-
LIO AVRELIANO teste, ^q) humida atque pingua sunt, crassiuscula, mu-
culenta, et (vt saepissime contingere solet) tenacia paululum, atque bile cor-
rupta remixta reperiuntur. ^r) Interdum accidit, vt stridula alius aquosos
atque tenes humores emittat, ^s) interdum autem nitentia stercora, quae al-
bida quoad colorem sunt, ALEXANDRO TRALLIANO teste, ^t) ab aegris
deici solent. Ea mox accerrima feculentaque sunt, et ob grauem, quem
spirant, odorem, aegris admodum molesta existunt; mox autem cum
iis salii atque visceri humores, qui intestina obsident ^u) atque abster-
gunt

^o) vid. *Aphorism.* Sect. IV. 26.

^p) Haec tria huius morbi stadia jam GALENVS recensuit (vid. eius *comment.* in IV. Aph. HIPPOCRAT. Sect. 26. et Libr. VI. *de locis affectis* cap. II.) et omnes sane dysenterici alui fluxus historiae, quae in veterum libris prostant, commode satis in haec stadia redigi possunt.

^q) *chronicor. morbor.* Libr. IV. cap. VI. pag. 323. in Opp. T. II. edit. *Perill.* ab HALLER.

^r) Biliofa primum, et varia in omni dysenteria descendere, inter alios PAV-
LVS AEGINTA, Libr. III. cap. 62. pag. 182. sec. Ed. Basil. ab ann. 1533. fol-
perhibet.

^s) HIPPOCR.: *Epid.* Libr. I. aegr. X. pag. 681. in Opp. T. I. conf. HIER-
MERCVRIAL *Pisam. praelect.* in *Epid. historiarum* HIPPOCR. pag. 82. nec non
COEVLVS AVRELIAN. loc. supra citat.

^t) Libr. VIII. cap. IX. pag. 259. in *coll.* H. STEPHAN.

^u) AVICENNA, in canon. Libr. III. Fen. XVI. Tr. I. cap. II. pag. 810. in
Opp. Tom. I.

gunt *) eorumque extremam inprimis partem vario modo torquent atque adrunt, y) excerni solent. Fecibus vero cruor, qui parca vtplurimum tantummodo copia in hac morbi dysenterici periodo egeritur, vel intime admixtus est, (quod tenuia potissimum intestina ab aegritudine affecta esse indicat) vel recrementis fere innatare videtur, (quod ea inprimis intestina aegrotare demonstrat, quae ano propinqua sunt. z) Deiciendi cupiditas iam in hoc stadio frequentior paululum, ac in statu naturali est, et *dejectiones cum aegri voluntate, et labore nimio perfici*, COELIVS AVRELIANVS iam retulit. Idem auctor aegros solidi cuiusdam corporis in ano sensu falli perhibet. a) Doloris sensus nunquam fere ab hoc morbo abest, et mox vehementer aegrum excruciat, atque totum ventrem occupat, mox autem mitior atque remissior esse consuevit. Interdum (quod vero rarissime euenit) nulla plane doloris vi aegri exercentur, b) interdum autem, (quod aequae rarum est,) sedes euerti solent. c) A pinguedine autem, quae intestinis adhaeret, eaque a noxis variis tuetur, corrupta ac liquefacta d) rugitus subpingues ac biliosi oboriuntur, ventriculi dolores excitantur, e) ciborum digestio subuertitur, atque omnis tandem eorum cupiditas depellitur

*) GALEN. de locis affectis Libr. I. cap. 2.

y) RHASES ad Mansor. de re med. Libr. IV. cap. VIII. pag. 96. in Ed. Bassl. 1544. fol.

z) ORIBASIVS, in synopsis. Libr. IX. cap. 12. p. 139, C. in coll. H. STEPHAN. Leuem hanc sanguinis profusionem ex leui intestinorum erosione origines suas ducere veteres putarunt. Cf. Hercules Saxonia, in prael. praef. part. II. p. 176.

a) COEL. AVREL. CHRONICOR. MORBOR. L. IV. cap. VI. pag. 325. Teneffum dysentericum alui fluxum vtplurimum praecedere, AETIVS (in tetra-bibl. III. Serm. I. cap. 43. pag. 494, D.) perhibet.

b) ARETAEVVS, de causis. et signis diut. morbor. Libr. II. cap. IX. pag. 61. in ed. H. BOERHAAV.

c) HIPPOCRATES in prorrheth. Libr. II. §. 32. in Opp. T. I. pag. 511.

d) vid. AETIVS in tetra-bibl. III. Serm. I. c. 43. p. 494. in edit. cit.

e) HIPPOCRATES, in coac. VI. 56.

tur. ^{f)} Interdum evenit, ut sub initiis statim huius morbi aegri vomitum bilem eiciant, quod malo omine fieri, HIPPOCRATES ^{g)} iam retulit. Requies aegris exigua tantummodo, et somnus fere nullus est. Febricula tenuis cum insigni lassitudinis sensu eos simul detinet, licet etiam in hac periodo nullam plane febrem saepissime observari, veteres medici assererent.

Vitae periculum in hoc morbi intervallo perexiguum est, ut adeo HIPPOCRATE ^{h)} atque CELSO ⁱ⁾ testibus, *etiam gravida mulier non solum reservari possit, sed etiam partum reservare.* Si autem morbus negligitur, neque omnis cura in eo depellendo adhibetur, in ultima sua stadia transit, atque levissima intestinorum vulnera in putrida et serpentina vlcera, quae nomas Graeci vocavere, facillime degenerant. ^{k)} — Quae fenes exercet, dysenteria, ob malum eorum corporis habitum, difficulter depellitur, iisque AETIO ^{l)} teste, quam saepissime mortem infert.

§. VIII.

Alterum dysenteriae vlcerosae stadium.

A *prima* morbi nostri periodo transitus ad *secundam* est, quae neque curatu tam facilis, neque tam tuta atque innoxia est, ac de priori retulimus. In hac enim intestina, quae antea leuiter tantum affecta erant, propter bilis, vel alius humoris, qui concitatoribus motibus ex intestinis ferri consuevit, acridinem ^{m)} multis noxis infestantur. Origines autem

^{f)} vid. ALEXANDR. TRALLIAN. L. III. c. 20. in edit. Basil.

^{g)} Coac. III. 292. *δυσεντερικόν*, inquit, *ἔμετος καὶ ἄδης ἐν ἀρχῇ κλονόν.* i. e. Vomitus, qui in morbi dysenterici initio superuenit, malus est.

^{h)} Ex exemplis rem probavit HIPPOCRATES, in *Epidem.* Libr. V. §. 49. in Opp. T. I. p. 870.

ⁱ⁾ *de re med.* Libr. II. cap. VIII.

^{k)} vid. ALEXANDR. TRALLIAN. Libr. VIII. c. IX. p. 257. D. in *Coll. HENR. STEPHAN.*

^{l)} *zetrabibl.* III. Serm. I. p. 495. D. in C. H. STEPHAN.

^{m)} vid. ACTVARIUS *de methodo medendi* Libr. I. cap. 20, pag. 162, A. in *Collect. HENR. STEPHANI.* *Quum bilis,* inquit, *perquam acris ac aestuans fuerit, et intestina affectibus excipiendis opportuna, ipsa inter egrediendum deglubit ac abradit.*

tem tormentorum, quibus aegri in hoc dysenterici morbi stadio exerceri solent, inde potissimum explicandae sunt, quod ab *intestinorum erosione*, quam semper, in hac morbi periodo aegros experiri ⁿ⁾ veteres referunt, multifaria, eaque vehementissima symptomata excitentur, in quibus dolor inprimis, atque *tenesmus* ^{o)} eminent. Non omne autem intestinum a morbosa materie male afficitur, verum intima solummodo intestinorum tunica, quam *villosam* hodie vocant, decedit, atque pinguedo, quae internam intestinorum faciem lubricam reddit, simul abstergitur. ^{p)} Hinc, quoniam intestina vario modo torquentur, non mirum profecto est, quod febris continua accendatur, atque calor praeternaturalem in modum augeatur. Caeterum sitis intensa est, ac internas partes mordax ardor vexat; pulsus articularum pleni atque accelerati reperiuntur, et ingentes dolorum molestiae omnes fere somni delicias ab aegrotante propulsant. ^{q)} Nulla fere, vel perexigita saltem aegris malorum requies est, et ob insignem, quam a perpetua irritatione, intestina contrahunt, debilitatem ^{r)} omnes, qui illis offeruntur, cibos, maximo fastidio auersantur. Interdum et in hac periodo aegri bilem vomunt, quod, ut supra iam retulimus, admodum periculosum est. Intensus autem vitae periculum subest, si vires simul deficiant, si putrida ex aluo ferantur, atque omnis nervorum sensus oppressus, dolorque remissior est; ^{s)} si feculenta ramentis interposita sunt, atque os decolor, et oculi squalore liuido obducti observantur.

Quae autem permagno cum impetu ex aluo ferri solent, mordacia atque liquida sunt; malum plerumque odorem spirant, et colorem

C 2

ⁿ⁾ — Νοσείσι δὲ καὶ τὸ ἔντερον, καὶ ξύστασις — γίνονται δὲ αὐτῆς ἡ νεύσεσι καὶ μαινοῦ καὶ περὶ πόνου, καὶ θανάτου. HIPPOCR. in *Libr. de affect.* §. 24. in *Opp. T. II.* p. 176. cf. GALEN. *de locis affectis*, L. I. cap. II.

^{o)} vid. ORIBAS. in *Synopsi*. L. IX. c. 12. p. 139, D. in *Collect. citar.*

^{p)} Galen. in *commentar.* IV. in HIPPOCR. *Libr. περὶ ἀγέθων* p. 452, C. in *Opp. edit.* CHARTER. T. XII.

^{q)} cf. ALEXANDR. TRALLIAN. *Libr. VIII. cap. VIII.* p. 251, E. in *coll. citar.*

^{r)} AET. in *TETRABIBL.* III. *Serm. I.* c. 43. p. 495, D. in *Coll. HENR. ST.*

^{s)} Ex exemplis haec res probata legitur apud HIPPOCRATEM, in *Libro. III. de morbis popularibus.* p. 725. in *Opp. Tom. I.*

si respicias, *varia* ^{r)} existunt. His *ramenta intestinorum* (*Zusätze*) tenuissima aequae ac tenerima, quae ab AETIO *pellicularum* nomine insigniuntur, interposita sunt, et mox liore quodam conspurcata apparent, mox autem ad nigredinem vergunt. ^{u)} Sanguis cum his simul excernitur, qui, si in crassis intestinis malum haeret, illis, quae ex aluo fluunt, innat. Cum sanguine pingua simul descendere solent. Si autem supra umbilicum tormina sunt, et tenerimis intestinorum particulis, quae cum fecibus exeunt, sanguis intime admixtus est; si crocae feces emittuntur, superiora intestina a morbo infestari indicat. Interdum una cum ramentis istis insignis stercorum flauorum, seu ex flauo colore nigricantium copia protruditur, quae granissimum odorem, a putrescente bile ac pituita oriundum spirant.

Multum ad morbum tam melius cognoscendum, quam feliciter sanandum, conferre, si, quale intestinum esset affectum, ex medicis signis concludi posset, vnanimi ore veteres asseuerant. ^{x)} Etenim longe facilius morbum depelli posse existimant, si amplius intestinis vis inferretur, atque morbifica materies in *colo* potissimum intestino nociuas suas vires exfereret. Eum autem sanatum difficillimum esse putauerunt, si siue in *ieiuno* intestino, siue in aliis, quae *tenuia* vocantur, morbi sedes esset. Quae si ex signis certis atque indubitatis concluderent medici antiqui, esse affecta, internis medicinis, ad morbum propulsandum idoneis, potissimum vsi sunt; si autem crassorum intestinorum irritatio morbum fecisset, externis potissimum medicinis, quae per anum immittuntur, morbum sanare animi sunt. ^{y)}

In

r) AETIUS loco citat.

u) cf. COELIVS AVRELIANVS, *chronicor. morbor.* L. IV. c. VI. p. 280. in *Collectione medicor. antiquor. omnium, qui latinis literis diuersorum morborum genera et remedia profecuti sunt*, quae Venet. 1547. in fol. apud ALDI filios prodit, atque hodie rarissima est.

x) ALEXANDER TRALLIAN. L. VIII. c. 9. p. 257. D. in *Coll. STEPH. cf. ARETAEVVS, de causis et signis diuersorum morborum*. L. II. c. IX. qui signa eleganter exposuit. Sed de his postea.

y) ALEXANDER TRALLIAN. loco iam allegat.

In hoc morbi spatio intestina ab acri materie abradi veteres putasse, ex iis, quae modo exposuimus, satis, ut nos quidem credimus, liquet. ²⁾ Neque difficilis me hercule! eorum error fuit, quoniam ex iis, quae cum impetu quodam egeruntur, atque e membranulis, quae mox tenuissimae, mox autem crassiusculae ^{a)} sunt, intestinorum intimam tunicam corrodit atque decedere putauerunt. ^{b)} Hinc neminem amplius fore credimus, qui miraretur, quibus tandem argumentis antiqui medici sibi persuadere potuerint, intestina sic affici, cum eadem profecto symptomata, eademque deiectiones a tenaci muco, in membranaceam formam coactio, facillime proficisci queant. Sed plura latere veteres, quae recentiorum demum industria inuenta, demonstrata, explicita atque confirmata sunt. — Eandem intestinorum corrosionem et in alijs magnis atque diuturnis morbis saepissime accidere GALENVS ^{c)} refert. Vitae denique periculum, licet etiam τὰ ζύσματα per longum temporis intervallum descendant, non semper instare, atque mulierem adeo gravidam, cui illa descendant, vna cum foetu referuari posse, HIPPOCRATES, ^{d)} testis summe idoneus, perhibet.

C 3

§. IX.

- ²⁾ Confirmatum hoc legere est apud GALENVM, in Commentar. IV. in HIPPOCRATIS L. de artic. p. 573. in Opp. edit. Froben. Tom. III.
- ^{a)} AVICENNA, Canon. L. I. Fen. II. Tr. 3. cap. I.
- ^{b)} cf. VOGELII disertat. de dysenteriae causationibus antiquis, quae Goettingae prodiit. pag. 7.
- ^{c)} vid. PRINGLE, in libro, qui inscribitur, von den Krankheiten einer Armee im Feld und in Garnison, Seite 272. sec. edit. nouiss.
- ^{d)} in prorrh. L. II. §. 30. p. 510, in Opp. T. I. Τὰ τοιαῦτα γὰρ διαχωρήματα καὶ ὑπάρχοντα πρόσθεν ἐν τοῖσι σώμασι, νοσήματα ὑμᾶς. τὰ μὲν παλαιότερα, ἐν πλείοσι χρόνοις τὰ δὲ νεώτερα δύναται καὶ ἐν ὀλίγῃσιν ἡμέρῃσιν ἀπαλάσσειν. ἐπεὶ καὶ ἐν γαστρὶ ἔχουσαι καὶ αὐτὰι περιγίνονται, μᾶλλον ἐς τοὺς τόκους τὴ καὶ ἐκ τῶν τόκων, καὶ τὰ ἔμβρυα διασώζουσι, αἷματος τε καὶ ζύματος διαχωρόντων, καὶ πολλοὺς μῆνας ἢν μὴ τις ὀδὴν αὐτῆσι προσῆ, ἢ ἄλλο τι τῶν πονηρῶν ὠνέγραψα σημεῖον εἶναι ἐν τῆσι δυσεντερίῃσιν, ἐπιγένοιτο. Tales enim deiectiones (raementorum) eos etiam, qui antea in corpore erant, morbos sanant, antiquos quidem longiori temporis intervallo, recentes autem intra
- pau-

Ultimum dysenteriae ulcerosae stadium.

Quum ad tertium denique stadium morbus dysentericus pervenit, intestina intus exulcerari solent; e) ac ipsam eorum substantiam, quae ex duabus tunicis componitur, aegri ab aluo demittunt. *) Generantur autem haec ulcera, si alterum dysenteriae stadium, de quo iam exposuimus, diutius perseverat, f) atque nocivus humor, qui in intestinis congeritur, ea exest. g) Hinc non raro accidit, ut puris quid h) cum fecibus descendat, atque cum ulcerum crustulis, membranosa corpora i) cum ingenti vi ex aluo ferantur. Ea mox lata fiunt, et a derasis intestinorum tunicis proficiuntur, mox autem rubra ac rotunda existunt, atque carnea indolis sunt. Sæpè has glebulas vocaverunt veteres, et semper, cum illae

ab paucorum dierum spatium profligare valent. Nam et cae, quae verum gerunt, etiam ipsae magis superfites evadunt ad partum, et ex partu, et foetum conservant, licet etiam per plures menses sanguinem et ramenta demittant. Si autem dolor, aut aliud signum adest, quod gravem dysenteriam esse indicat, contrarium obrinet. cf. ARETAEVS, de causis et signis diut. morb. L. II. c. 9. p. 59. E. in Opp. edit. BOERHAAVIJ, qui dysenteriam, ubi intestina abraduntur, innoxiam interdum esse declarat.

e) cf. GALEN. in commentar. in HIPPOCR. Aphor. IV. 26, et de loc. affect. Libr. VI. cap. II.

*) cf. HERCVLES SAXONIA, in praelectionum practicar. parte II. c. XIX. p. 176. in Opp.

f) vid. ALEXANDR. TRALLIAN. Libr. VIII. cap. VIII. p. 251, A. in coll. HENR. STEPHAN.

g) CELSVS Libr. II. c. VIII.

h) δίστη ἐκ δυσεντερίας ὀξείης ἐς πύλωδα ἤκει, τὸ ὑγρὸν τὸ ἐφιστάμενον ἐκλευκὸν ἔσται καὶ πολλὸν Coac. 293. Mortiferam hanc detectionem v. plurimum esse, vel ex HECASONIS exemplo probari potest, qui, cum pus per aluum detecisset, supremum diem obiit. v. HIPPOCR. in Epidem. L. V. §. 15. in Opp. T. I. p. 779.

i) GALEN. de symptom. causis. L. III. cap. VII. p. 97. E. in Opp. edit. CHARACTER. T. VII. ἐν τετάρτῃ inquit (sc. dysenteriae specie) καὶ πύρον τι συνέκρίνεται πολλὰς ὀλίγον καὶ τῶν καλεσμένων ἐφελκιδῶν, ὑμενῶδῃ δὲ τῆσι σώματι μέρει τῶν ἐντέρων αὐτῶν.

ab alio descenderent, mortiferum morbum iudicarunt. *k)* Longe tamen maius vitae periculum instare existimarunt, si a falsa pituita morbus originem suas duxisset; *l)* si inflammatio vehemens aegrum exerceret, *m)* atque cum carnositas saniosa simul descenderent. *n)*

Quae autem ab alio demittuntur, partim ob ipsam intestinorum, quae malus humor male afficit, structuram diuersam, partim autem ob ipsorum ulcerum, quae intestina obsident, differentiam, multis notis inter se distincta sunt. Etenim, si periculum, quod ex ulceribus aegris impendat, respicias, quae tenuia intestina, et *ieiunum* imprimis occupant, vicera, longe difficilius sanabilia sunt, quam ea, quae in crassis intestinis morbum faciunt. *o)* His enim densa fibrarum carnearum compages fatis firmam contra rosionum iniurias tutelam praebet. *p)* Si itaque dolor in ea abdominalis regione percipitur, quae *supra q)* *umbilicum*, vel circa illum *r)* est, ac si sanguis fecibus interpositus reperitur; si excrementa non statim descendunt, postquam rosiones expretus est aeger, ac si terrimae moleculae demittuntur, *s)* tenuia intestina male affici, concludere licet. Vicera autem, si in tenuibus maiora quidem sunt, at superficiem eorum tantum infestant, biliosus fecibus sanguis interpositus ac inodorus decedit.

k) ἢν ὑπὸ δυσεντερίας ἐχρημένῳ οἶον σάρκας ὑποχωρήσωσι, θανάσιμον. HIPPOCR. in *Aphorism.* Sect. IV. 26. cf. GALEN. in *commentar. ad h. loc.*

l) GALEN. in *commentar.* in HIPPOCR. *Aphorism.* III. 12.

m) vid. AETIVS in *rerabibl.* III. *Serm.* I. cap. 43. p. 495; F. in *coll.* HENR. STEPH.

n) vid. RHASES in *diuis.* Libr. I. cap. 68; p. 392. in Opp. edit. *Basil.* ab ann. 1544. *conf.* PAUL. AEGINET. Libr. III. c. 42. pag. 461, C. in *Coll.* H. STEPHAN.

o) GALEN. de *methodo medendi* L. VI. cap. IV. *conf.* AETIVS in *rerabibl.* III. *Serm.* I. cap. 43. p. 495. in *coll.* citat.

p) vid. ALEXANDER TRALLIAN. Libr. X. cap. I. p. 167. in edit. *graece*, quae apud ROBERT. STEPHANVM Parisiis 1548. in fol. prodit.

q) COEL. AVRELIAN. *chronicor. morbor.* L. IV. c. VI. pag. 324. in *Edit. Perill.* ab HALLER T. II. Huic signo maximam fidem habuere omnes medici antiqui.

r) AETIVS l. c. pag. 494. F.

s) AVICENN. CANON. III. *Fen.* XVI. *Tr.* I. cap. 2. p. 810. in Opp. T. I.

ac neque febris, neque dolorum molestiae vehementer vrgent. r) Ea vero, si serpunt in tenuibus, illaque exedunt, biliosa, porracea, variegata, crocea, spumosa, saniosa, olida, feculenta, nigra, crassiuscula, u) et putrida x) denique ex aluo ferri solent. Tormina simul mordacia sunt, atque desidendi cupiditas frequentissima est. y) Si autem *caua ulcera* intestinis vim inferunt, febris, quae aegrotantes detinet, acuta est, ac insuperabile ciborum fastidium. Vigiliis simul exercentur, cum in hanc calamitatem aegri peruenerent, ac ructus, nauseam, bilis mox atrae, mox autem flauae vomitum, immo vertiginem experiuntur. Vires fere omnes iis deficiunt, ac articuli omnis fere caloris sensu destituuntur. Tam imbecille interdum eorum robur est, vt ne pedibus quidem insistere queant. Ardore, siti ac anxietatibus infestantur, lingua sicca est, ac pulsus arteriarum parui et debiles existunt. z) Os ventriculi acerrimos morsus experitur, et haud raro accidit, vt ob summos, quibus excruciantur, dolores, animus aegris deficiat. Quosdam adeo in hoc deliquio animam exhalasse, ARETAEVS a) perhibet, qui huius morbi historiam omnium elegantissime tradidit. In *jejuno* intestino ulcera rarius obuenire, at omnium maxime fatalia esse, AETIUS b) atque AVICENNA c) asseuerant. Id autem si male afficeretur, egestionis crudiore, et atrum sanguinem fecibus interpositum esse, veteres perhibent. d) Vomitum aegros

r) ARETAEVS *de causis et signis diut. morbor.* L. II. cap. IX. pag. 61, D. in *edit.* HERM. BOERHAAVE. *conf. Aetius* pag. 494, B. in *collect. allegat.*

u) Tenuibus intestinis a morbosa materie affectis, tenuissimas feces descendere, COELIVS AVRELIANVS (*chronicor. morbor.* Libr. IV. cap. VI. p. 280. in *collect. Medicor. Latinor.* ALDINA) perhibet.

x) ARETAEVS l. cit. pag. 61, A.

y) vid. AETIUS *rerabibl.* III. Serm. I. cap. XLIII. pag. 495, F. in *collect. allegat.*

z) ARETAEVS, pag. 61, E.

a) l. citat. pag. 62, A.

b) *rerabibl.* III. Serm. I. c. 43. pag. 494, G.

c) AVICENNA. *Canon.* III, *Fen.* XVI. Tr. I. cap. II. p. 810. in *Opp. T. I.*

d) Si niger sanguis ac vetustus, cum eoque pituitosa atque suppinguia ab aluo descenderent, in *ieiuno* intestino morbum esse, ex ANTYLLO AETIUS l. c. refert.

gros, ac in ea regione, quae supra umbilicum est, dolores vehementes experiri, ac omnes cibos auerfari. Interdum euenire, ut aegrotantes, quibus *jejunum* male affectum est, febre maligna corripiantur; os decolor fit, ac sudores grauissime vrgeant, ut animi adeo deliquium interdum induxisse dicantur. — Languent sane omnia, si malum vlcus *jejunum* intestinum exest, et mors denique maximis, quos perpeffi sunt, cruciatibus moestum finem imponit. ^{e)} Alterum, ac insigne quidem vitae periculum aegris a sanguine imminet, qui interdum ex intestinis profundi consuevit. Quandoque enim accidit, ut siue turpis materies, siue vlcera serpentina, quae *viperae* ^{f)} vocarunt, venas arteriasquae, quae in intestinis sunt, exedant, atque mortiferam sanguinis profusione excitent, ^{g)} quae eo maiorem mortis subitaneae metum indicit, quo minorem in ea cohibenda operam medicus impendere potest. Signa vero, e quibus haec profusio futura cognosci potest, fere sequentia sunt. Viribus fere omnibus destituntur aegri, ut in *λεπτοδυσπικαν* adeo facillime incidant. At in eo loco, qui ab exedente materie corroditur, hebes quidam doloris sensus percipitur; ^{h)} anxii sunt aegroti, et os eorum rubore quodam perfunditur.

Quae autem *crassa intestina* occupant, vlcera, magis tuta sunt, cum, licet etiam ab eorum substantia quid decedat, longe facilius tamen citatrice obduci consolidarique possint. Quae si vlcus obfidet, rosionis sensus in infima abdominis regione percipitur, crebra desidendi cupiditas est, febris accenditur, dolor obtusior existit, atque cum aquosis ac saniosis carnosia simul descendunt. ⁱ⁾ Excrementa pinguia sunt, iisque cruor ater innatare solet. ^{k)} Interdum *AETIO* ^{l)} teste, multa ac coacta cum flatibus ex aluo feruntur, et ciborum appetitus inexplebilis fere est. Quum vero profunda crassis intestinis vim inferunt vlcera, saniosa efferuntur, subrubida, quae aquae, in

^{e)} Praua quidem tenuium intestinorum vlcera, at ea, quae in jejuno existunt, pessima esse pronunciauit AVICENNA, Libr. III. Fen. XVI. tr. I. c. 2. p. 810. in Op. T. I.

^{f)} In vlcerum hae specie explicanda multus est Bierchen. (vid. ei. Abh. v. d. Kennzeichen der Krebschaeden p. 120.)

^{g)} ARETAEVS, L. II. cap. IX. pag. 62, B.

^{h)} AETIVS, *tetrab.* III. Serm. I. c. 43. p. 495, D.

ⁱ⁾ CELSVS, Libr. IV. cap. XV.

^{k)} vid. ALEXANDR. TRALLIAN. L. X. c. 1. p. 167. in Edit. ROB. STEPH. l) pag. 494. E.

in qua caro lota est, simillima ac inodora ^{m)} sunt. Interdum evenit, ut abscessus in illis generentur, qui, si dura ac carnosae demittuntur, pro malignis habendi sunt. Interdum autem accidit, ut intima intestini tunica decedat, ⁿ⁾ et nigrae, variae olivaeque feces emittantur. Cum iis, praefertim, si ad extrema ventum est, moleculae flavae, aut nigrae ac graeolentes excernuntur, quae ut PRINGLIUS ^{o)} iam monuit, infinitis certe modis a carnibus istis, quarum HIPPOCRATES mentionem fecit, differunt. Eas aliquoties ipsi cum examinavimus, nulla certe ratione a pinguedine intestinorum naturali differentes invenimus, nisi quod coactae ac rancidae essent, et malum odorem spargerent. — Vbi *coecum* intestinum vlcus occupat, carnes rubicundas et grandes descendere, ac crassum cruorem, male foetentem et feculentum demitti, antiqui referunt medici. Vbi autem *colum intestinum* vlcera obfidit, sitim minorem, et ciborum cupiditatem auctam esse, febrem nullam, vel perexiguam saltem accendi, atque egestiones spumosas, crudas, cruentas atque flavae esse, AETIVS ^{p)} perhibet. *Recto* autem *intestino* exulcerato, omnia longe mitiora esse, neque febrem aegros exercere, nisi vlcus canerosum sit, idem auctor perhibet. ^{q)}

Si ea omnia, quae huc vsque protulimus, quis perpendet, merito dubitabit, vtrum haec dysenteria veterum cum isto morbo ex omni parte conveniat, quem recentes medici *dysenteriam* appellant. Hoc sane certum est, atque extra omnis dubitationis aleam positum, antiquos medicos, atque eorum, qui ante saeculum decimum septimum floruerunt, fere omnes, de tertio hoc morbi dysenterici stadio doctrinam nimium in modum exornasse, atque multa intestinorum affectionum symptomata animo suo excogitasse, quae ab exsuperante ingenii vi profecta, vix ac ne vix quidem in aegris, qui intestinorum difficultate detinentur, observari solent. Sed promeritis indefesse industriae laudibus nequaquam defraudandi sunt maiores nostri, qui cum omnibus fere auxiliis, quibus intimi naturae recessus explorantur, examinanturque, destituerentur, atque crudioris tantum hominis fabricae gnari essent, summam tamen, quam poterant, in exploranda morborum natura diligentiam posuerunt. Et fieri certe facillime potuit, ut summi et acerrimi observatores a morbo, quoad symptomata sua

m) ARETAEVS, loc. citat. pag. 60 E.

n) GALEN. de locis affect. I. cap. L.

o) Beobachtungen von den Krankheitsen einer Armee pag. 271.

p) pag. 495, A.

q) In contrarias partes abire videtur STRACK, vir Celeberr. in zenzamine suo de dysenteria, pag. 79.

fua vehementiffimo deciperentur, cuius effectus cauffae cultello indagare nefas ac impium putabatur. *) Ac neque hodie eo descenderunt medici, quibus fagaciffimum ac eximium ingenium eft, et qui artem plurimis ac laudabilibus quidem inuentis locupletarunt, vt intestinorum vlcera ab omni dysenteria, qualiscunque tandem fit, abefle putent; vt potius, ubi protrahitur morbus, ab acerrimo et irritante humore vlcera interdum in intestinis produci poffe afcuerent. **) Et ipfa experientia, ac fummorum anatomicorum induftria demonftratum eft, vlcera intestinorum in iis, quorum vitae dysentericus morbus finem impofuit, frequentiffime obuia effe. †) Neque euenire profecto tam frequenter potefit, vt hodie adhuc aegri, qui dysenterico morbo detinentur, in tertium hoc huius morbi ftadium deueniant, ac vlcerebus intestinorum infeftentur; idque eam potiffimum ob cauffam fieri putamus, quod incredibiliter plane huic morbo medendi methodus amplificata noftris temporibus atque viliffimis medicinis aucta fit, quibus veteres penitus fere caruerunt. Hinc facillime etiam euenire potuit, vt antiquis temporibus longe plures aegri ab vlcerebus, intestina occupantibus infeftarentur opprimerenturque, qui effeacioribus et magis tutis medicinis referuari ac fanari potuiffent, antequam ad extremum gradum morbus perueniffet. Hoc autem maximam profecto admirationem mouet, quod ii, qui poftca de hoc morbi genere commentati funt, (quorum haud exiguus sane eft numerus) veterum opiniones de illius originibus magis adhuc exornauerint, donec WILLISII demum atque SYDENHAMI obser-

D 2 natio-

*) Neque in omni tamen dysenteria vlcera generari putarunt, fed accidere interdum crediderunt, vt e toto corpore vifcidi humores in intestina deferantur, atque dysenteriam adeo vlcere expertem producant. conf. ALEXANDER TRALLIAN. L. VIII. c. IX. pag. 258. A. et AVICENNA, Fen. XVI. Libr. III. Tr. I. cap. 2. pag. 811. in Opp. T. I. *Ilia autem*, inquit, *dysenteria, quae fit ab intestinis absque excoriatione, et absque cauffa coram, quae sunt super ea, communicat lubricitati stomachicae in cauffis.*

†) In egregio isto diario, quod infcribitur *neue Edinburgische Versuche* Band II. Seite 290. quaedam morbi dysenterici per longiffimum temporis spatium durantis historiae occurrunt. Vlcera intestinorum in aegris istis demum oborta effe, multa suadent. — Alia exempla, ne harum pagellarum mole nimia fiat, silentio transire placet.

‡) Omnia haec probata confirmataque leguntur in FONTANI *pract.* Libr. III. cap. XXIII. conf. AKENSIDE, in *commentar. de dysenteria*, (Lond. 1764. in 8v.) pag. 5. BONTIVS, *de medicina Indorum* L. III. cap. 3. TVLPIVS in obferu.

seruationibus compertum haberetur, dysentericum morbum haud raro vlcera et puris expertem esse.

Ex iis omnibus denique, quae de veterum opinionibus super morbi dysenterici originibus, exposuimus, vnusquisque

cui rectam mentem Musa Deusque dedit,

facillime intelliget, veteres medicos intestinorum vlcera non pro dysenterici morbi causa, sed pro ipsius morbi potius progenie habuisse. ^r) Id enim iam ex eo patet, quod in primo stadio intestina leuiter tantum a morbosa materie affici, in altero corrodidi, ac in tertio demum morbi stadio vlcerebus exedi crediderint. Hinc sane ii in grauissimam erroris culpam incurrunt, qui ab vlcerebus intestinorum dysenterici morbi origines explicant, atque ad res suas stabiliendas veterum essatis potissimum abutuntur. Neque eorum auctoritati permagna fides est, qui medendi methodum, quam veteres ad dysenteriam propulsandam adhibuere, et hodiernis temporibus dysenterico morbo accommodatissimam ac vtilissimam esse putant. Namque, quum omnes veteres variis et efficacissimis vtplurimum medicinis vlcerebus potissimum mederi anniterentur, talia saepissime adhibuerunt remedia, quae hodiernae dysenterici morbi theoriae neque accommodata satis, neque tuta penitus ac expertae fidei sunt. Sed de modo, quo sanationem dysenteriae tentarunt veteres, in altera huius libelli sectione ea inprimis exponemus, quae a VOGELIO, qui singularem de *curacionibus dysenteriae antiquis* libellum conscripsit, aliisque vel praetermissa penitus, vel non perspicue satis tradita expositaque sunt.

§. X.

seru. III. 17. et ZIMMERMANN, *vir. illustr.* in libro, qui inscribitur: *von der Ruhr.* pag. 55. Ex exemplis eadem demonstrauit de la MONIERE in Tr. sui de *fluxu dysenterico* cap. VIII et GEORGIUS CLEGHORN, in *Observations on the epidemical Diseases in Minorca* pag. 227. Ferri merito MORGAGNI (*de sedibus et causis morborum per anatomen indagatis* epist. 31. atque STRACK, *vir. celeberr.* in *tentam. de dysent.* p. 93.) Plures etiam extispiciorum historias congescit THEOPH. BONNETVS, in *sepulchret. anatomic.* L. III. Sect. XI.

^r) In grauissimum hunc errorem praeter alios, quos silentio transgredi placet AKENSIDE, *vir. doctiss.* incidit, qui vlcera intestinorum pro causa morbi dysenterici a veteribus habita esse asseuerat, vid. ej. *commentar. de dysenteria.* Londini 1764. p. 7.

§. X.

Dysenteria aliis morbis superueniens.

Expositis nunc, explicitisque dysenterici morbi speciebus, quarum mentionem veteres iniecere, in iis pertractandis morbis occupabimur, quibus dysenteriam mox fausto cum omine, mox autem funestis cum auspiciis superuenire docuerunt veteres. Hoc sane certum atque innumeris exemplis demonstratum est, omnes illos morbos, qui aliis superueniunt, longe periculosiores esse iis, qui sana corpora et nulla antea aduersae valetudinis noxa infestata corripere solent. Neque difficulter profecto huius rei ratio reddi potest; quoniam a prioris morbi insultibus iam eneruatum corpus noui morbi calamitates diu sustinere nullo modo potest.

Creberime autem alii profusionem atque tenebrum dysentericum morbum excipere, HIPPOCRATES ^{u)} GALENVS, ^{x)} PAVLVVS AEGINETA, ^{y)} et RHASES ^{z)} denique asseruerunt; neque morbi periculum intendi putant, nisi alui profusum admodum diurnum praecesserit. Quae autem *cholericam ventris solutionem* atque *excoriationem* dolorificam excipit, dysenteria, teste AVICENNA ^{a)} mala est.

Certis quibusdam hominum aetatibus dysenteriam maxime familiarem esse, iam supra e veterum monumentis retulimus. Et interdum teste HIPPOCRATE, accidit, vt, quum dysenteria epidemice grassatur, quidam aegri illi prae aliis obnoxii sint. Hinc teste COO ^{b)} tabidos aliquando leucophlegmaticosque dysentericum alui profusum frequenter tentauit, ac ii, quibus ex abscessu in hepate oborto, aquae praeternaturalem in modum in corpore accumulatur, frequenter in sanguinolentum alui profusum incidunt. ^{c)}

Diurnam dysenteriam iis, qui ex splene male se habent, superuenientem grauem atque periculosam pronunciauit HIPPOCRATES; ^{d)} breuem autem intestinorum difficultatem iisdem aegris proficuum esse

D 3

idem

^{u)} in Epidem. L. II. in Opp. T. I. pag. 692. conf. *Aphorism.* Sect. VII. 75.

Post meracam alui deiectionem dysenteriam oboriri, HIPPOCRATES (*Aphorism.* VII, 23.) perhibet.

^{x)} in *introduc.* s. medico. cap. XIII. pag. 385 D. in Tom. II. edit. CHARTER.

^{y)} Libr. III. cap. XLII. pag. 460 A. in *coll.* HENR. STEPHANI.

^{z)} ad *Manfor. de re medic.* L. IV. c. VIII. pag. 96. in edit. citat.

^{a)} L. III. fen. XVI. Tr. I. p. 811. in Opp. T. I.

^{b)} in *Epidem. Libr.* III. p. 728. in Opp. T. I. cf. L. de aere aquis et loc. §. 27.

^{c)} vid. AVICENN. L. III. fen. XIV. tract. IV. pag. 783. in Opp. T. I.

^{d)} in *Aphorism.* sect. VI. 43.

idem auctor e) perhibet. Salutarem denique dysenteriam iis esse, quibus mens furore diuturno agitur, COVS SENEX f) iam retulit.

Sensibus tandem, quibus articali tumidi sunt, et qui aluum adstrictam habent, solam dysenteriam mederi posse, HIPPOCRATES g) perhibet; ac ischiadicis dysenteriam vtilem esse, ex ipso COO SENE COELIYS AVRELIANVS h) refert.

§. XI.

Dysenteria critica.

Enimuero morbus dysentericus, qui inter illos, qui subitanam mortem afferre consueverunt, fere primus est, hominesque cateruatim trucidat, haud raro salutem iis, quos corripit, asert, atque ex incertis ac dubiis morbis aegrotantes quandoque eripit. Adeoque nec ea, quae summam corpori humano calamitatem afferunt, salutifera sua vi penitus destituuntur, sed dum occidunt mortalium haud paucos, multis etiam vitam feroces morborum insultus, cum eaque salutem reddunt.

Plurimas autem acutas, quae a bile, aliove nociuo humore, qui in intestinis colligitur, accenduntur, alui profusione larga solui ac indicari, inter omnes compertum est. Hinc etiam factum est, vt febres, quae grauissimis symptomatibus homines infestant, dysenterico alui fluxu interdum solui sanarique HIPPOCRATES i) iam demonstrauerit. „Quibus in febrilibus aures obsurduerunt, inquit diuus senex, his non soluta febre, insanire necesse est. Solut autem sanguis e naribus erumpens, aut alius biliosa egerens, aut dysenteria accedens, aut coxarum aut genuum dolor.,, Quosdam a diuturna mentis temotione dysentericum alui profluvium liberare, iam supra retulimus. — Interceptionem intestinorum, quam ileam, sine voluulium vocant medicinae professores, aut febre, aut dysenteria solui, COVS SENEX k) asseuerat.

Iis,

e) HIPPOCR. in Aphorism. sect. VI. 48.

f) HIPPOCR. in Aphorism. sect. VII. 5.

g) in Prorrh. L. II. §. 15. in Opp. T. I. p. 498.

h) COEL. AVREL. in Chronicor. morb. L. V. cap. I. p. 354. in Opp. edit. HAL-
LERI TII.i) ὄσοισιν ἄν ἰνquire, ἐν τοῖσι πυρετοῖσι τὰ ὅσα κωφωθῆ, ταυτέοισι, μὴ
λυθέντος τοῦ πυρετοῦ, μανῆνοι ἀνάγκη. καὶ δὲ ἐν τῶν βινῶν αἵμα
ῖσιν, ἢ κατὰ ἐκταραχθεῖσα χλωρωθεα, ἢ δυσεντερῆ ἐπιγενόμενῃ, ἢ
ὀδύνη ισχυρῶν ἢ γενάτων. HIPPOCR. de iudicationib. §. XI. p. 446. in
Opp. T. I.

k) HIPPOCR. de iudicationib. §. XII.

Iis, quibus articuli tumidi ac infirmi sunt, *dysenteriam* viliſſimam eſſe, iam ex ſupra diſcis intelligi poteſt. Gibbos adeo, qui ex humoribus in dorſi regione accumulatis nati ſunt, diuturnam inteſtinorum difficultatem ſoluere HIPPOCRATES ^{l)} perhibet. Per ſolam humorum colliquationem reſolutionem hancce explicandam eſſe, STRACK, *Vir Celeberr.* ^{m)} aſſerit.

§. XII.

Morbi dysenteriae ſuperuenientes.

In iis autem morbis, qui dysenteriae alui profuſioni vario ac inutili, immo nociuo artificio interceptae ſuperuenire conſueverunt, acutae quaedam febres, ac omnes fere iſti morbi, qui a nimia partium corporis noſtri irritatione proficiſcuntur, facile eminent. Verumenimvero quoniam celeriter utplurimum haec morborum genera decurrunt, non mirum ſane eſt, quod mortem paene omnibus, quos corripunt, inferre ſoleant. Phrenitidem, lethargum, dolorem capitis ferociſſimum, mortiferam viſcerum in abdomine poſitorum inflammationem ac *parotides* interdum pernicioſas ⁿ⁾ a dysenteria intempeſtius medicinis ſuppreſſa excitari, ex exemplis ALEXANDER TRALLIANVS ^{o)} demonſtravit, illarumque aegritudinem origines a biliſo humore in inteſtinis collecto retentoque explicuit. *Si enim biliſus humor*, inquit vir eximius, *in ventre aut in inteſtino collectus retineatur, exituque prohibeatur, loca ambientia offendit, ſtomachum ſubvertit, caput replet, viſcera inflammat, febres magis accendit, ſitim auget, ac totum morbum grauiorem efficit.* ^{p)} Et noſtris adhuc temporibus praeclari huius eſſati veritatem innumerae et ſuneſtae quidem experientiae praecclare teſtantur. Quantam enim nuperrime demum intulerint calamitatem calidae ac adſtringentes medicinae praepoſtere ab ignaris medicis aniculisque exhibitae, ZIMMERMANNVS,

Vir

^{l)} *de articulis*, §. 37. in Opp. T. II. p. 739.

^{m)} *de dysenteria*, p. 98. Sed voce hac HIPPOCRATES latiori paulum ſenſu uſus eſt.

ⁿ⁾ Mortem indicare abſceſſus paruos pone aurem ſiniſtram, SORANVS aſſerit. vid. ei. *Hygog. in artem medendi*, fol. VIII. A. in *collect. veterum medicor. quae Baſil.* apud ANDR. CRATANDR. 1528. in fol. prodit. conf. HIPPOCRATES, in *Coac.* III. 290. et BRENDÉLII *difſert. de abſceſſibus per mater. et ad nerv.* §. III.

^{o)} *Libr. VIII. cap. VIII. p. 148. E.* in coll. citat.

^{p)} l. c. pag. 148. G.

Vir Ill. in elegantissima sua *de dysenteria tractatione* q) e multis ac funestis ut plurimum exemplis demonstravit.

Inter eos autem morbos, qui diuturnae dysenteriae superuenire affueverunt, *hydrops*, r) ac *laeuitas intestinorum* s) primum fere locum occupant. Ac illorum quidem origines nulli latebunt, cui, quantum infirmitatem dysentericus alui fluxus intestinis inferat, cognitum est.

Neque leues noxas intestinis ab ulceribus inferri veteres arbitrati sunt. Plurimas illarum iam in IX. tractationis nostrae §. recensuimus, quibus *perforationem intestinorum* ab ulceribus profundis oriundam, ac varios *abscessus*, qui in ipsa intestinorum substantia generantur, febriculamque helicam, quae ex illis interdum origines suas ducit, addere placet. Stercus adeo e perforatis intestis in abdomen descendere, atque vlcera ad viscera usque penetrantia in ventre producere, *AVICENNA* t) et post eum *MATTHAEVS DE GRADIEVS* u) refert. Ex abscessibus autem in dysentericorum intestinis generatis varia mala, et consumptionem in primis totius corporis oboriri, *AETIVS* x) et *GALENVS* y) denique perhibent.

q) *von der Ruhr*, Seite 168.

r) vid. *HIPPOCRATES* in L. *de affect.* §. 23. in Opp. T. II. p. 174. et de *aere aquis*, loc. §. II. nec non *Q. OCTAVIVS HORATIANVS*, *Libr. II. c. VIII.* p. 66. in edit. allegat.

s) cf. *HIPPOCRATES* in *Aphorism.* VII. 76. ἐπι δυσεντερίᾳ inquit, λαιωτερίᾳ. conf. *Q. OCTAVIVS HORATIAN.* l. c. p. 66. Lienteriam dysenteriae succedere, ex eaque hydropem denique oboriri, *HIPPOCRATES* (*L. de morb. I.* §. 3. p. 4. in T. II.) perhibet.

t) *AVICENNA.* *Libr. III. fen. XVI. Tr. I. cap. 2.*

u) in *pract. parte II. cap. XII.*

x) in *teorab. II. ferm. I. c. 42.*

y) *de differenc. febr. L. II.*

T H E S E S.

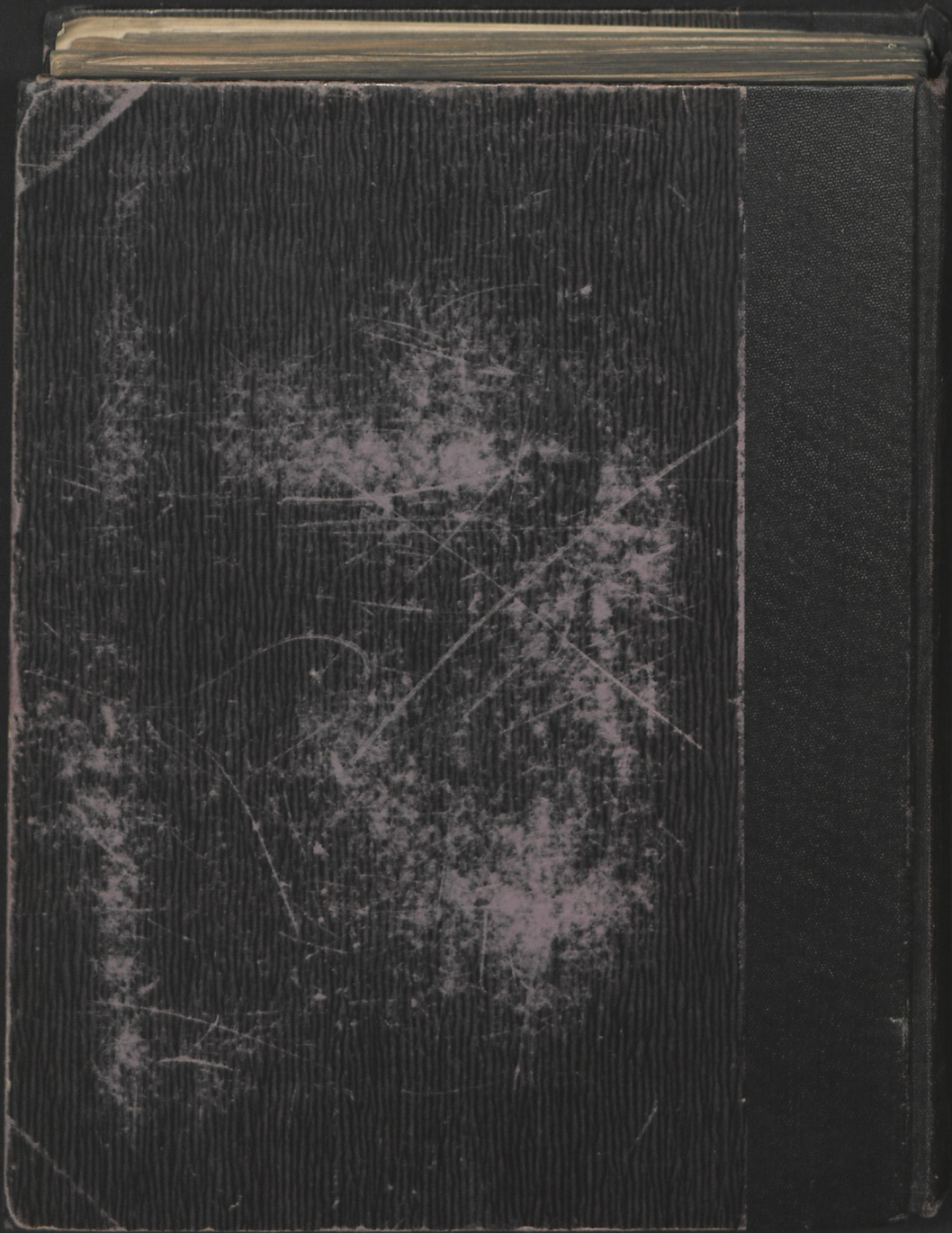
1. Liber ille, qui ἄρτος inscribitur, ab ipso *HIPPOCRATE* profectus est.
2. A praecordiorum vitis pleruntidem quam saepissime produci, ac inflammationem cerebri rarissime huic morbo producendo idoneam esse, admodum credibile est.
3. Petechialis morbus, quem *HIERONYMVS FRACASTORIUS* primum descripsisse dicitur, iam *HIPPOCRATI* cognitus fuit.
4. Certam morborum classen febres, quas malignas vocant, constituunt.
5. A Iudaeis Graecos religionem suam accepisse vix probabile est.

ULB Halle 3
003 249 530

5b.

Morbi in specie. I.

IOANNIS CHRISTIANI GOTTLIEB
ACKERMANN

MEDICINAE DOCTORIS

1775, 12

DE
DYSENTERIAE ANTIQVITATIBVS

DISSERTATIO PRIOR,

QVAM

D. XIII. MENS. NOVEMBR. MDCCLXXV.
PRO LOCO, VT VOCANT, OBTINENDO

PUBLICE DEFENDET.

*Quare aequum est vos cognoscere, atque ignoscere
Quae veteres factuarunt, si faciunt noui.*

TERENT.

HALAE TYPIS I. C. HENDELII

